

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ (FISP)
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Η ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Εξώφυλλο: Τ. Ραΐση-Βολανάκη

Copyright © 1997 «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιοδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

• Ακαδημίας 88, 10678 Αθήνα, τηλ. 3302415, 3820612 - fax 3836658

Βιβλιοπωλεία:

• Γ. Γενναδίου 6, 10678 Αθήνα, τηλ. 3817826, 3806661

• Στοά Ορφέως, Στοά Βιβλίου, Πεσμαζόγλου 5, 10559 Αθήνα, τηλ. 3211246

ISBN 960-344-329-8

Επιμέλεια
Μυρτώς Δραγώνα-Μονάχου
Γιώργου Ρουσόπουλου

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΑΘΗΝΑ 1997

Pieter du Toit

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ
ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΥ ΘΕΑΙΤΗΤΟΥ*

Σύνοψη

Αυτό το δοκίμιο εστιάζεται στο πρώτο από τα τρία βασικά επιχειρήματα που παρουσιάζονται στον Θεαίτητο του Πλάτωνα, συγκεκριμένα στην πρόταση ότι η γνώση είναι αίσθηση. Θα επιχειρήσω να δείξω ότι η προσέγγιση του Πλάτωνα στο πρόβλημα της γνώσης ήταν μια εννοιολογική προσέγγιση, και ότι η προσπάθειά του να τοποθετήσει τη γνώση σε ένα ευρύτερο εννοιολογικό πλαίσιο είναι φιλοσοφικά ενδιαφέρουσα και καρποφόρα.

1. Τι είναι γνώση;

Ο Σωκράτης ρωτά τον Θεαίτητο: «ἀλλ' εἴ καὶ γενναίως εἶπέ· τί σοι δοκεῖ εἶναι ἐπιστήμη;» (146c). Ο Θεαίτητος ανταποκρίνεται παραθέτοντας διάφορα συγκεκριμένα παραδείγματα «γνώσης στην πράξη» – τεχνίτες που εξασκούν το επάγγελμά τους, για παράδειγμα τον υποδηματοποιό και τον τέκτονα. Στη συνέχεια (146e), ο Σωκράτης λέει: «τὸ δέ

γ' ἐρωτηθέν, ὦ Θεαίτητε, οὐ τοῦτο ἦν, τίνων ἡ ἐπιστήμη, οὐδὲ ὁπόσαι τινές· οὐ γὰρ ἀριθμῆσαι αὐτὰς βουλόμενοι ἠρόμεθα, ἀλλὰ γινῶναι ἐπιστήμην αὐτὸ ὅ,τι ποτ' ἐστίν». Από αυτό και άλλα ερωτήματα σχετικά με το τι είναι γνώση, φαίνεται καθαρά: α) ότι ο Πλάτων αναζητά έναν αποδεκτό ορισμό της γνώσης, β) ότι πρέπει να υπάρχουν στέρεα θεμέλια για τη γνώση, και, γ) ότι το πρόσωπο που αναζητά τη γνώση μπορεί όντως να την αποκτήσει.

Στην εισαγωγική συνομιλία (142-151d) ο Πλάτων (ο οποίος εκφράζεται μέσω του Σωκράτη) απορρίπτει την απάντηση του Θεαίτητου στην οποία εκείνος παραθέτει παραδείγματα από διαφορετικά είδη γνώσης (π.χ. τη γνώση του υποδηματοποιού και την τεκτονική). Ο Σωκράτης δεν ενδιαφέρεται για χαρακτηριστικές περιπτώσεις γνώσης, αλλά επιθυμεί μίαν απάντηση στη γενική ερώτηση «τι είναι γνώση». Το πρωταρχικό του ερώτημα προς τον Θεαίτητο δεν αφορά στο τι θεωρείται γνώση ή στο πόσοι τύποι γνώσης υπάρχουν, αλλά στο τι περιλαμβάνει η γνώση στην ολότητα ή στην ενότητά της.

Εμφανίζεται παράλογος ο Σωκράτης απέναντι στον Θεαίτητο όταν απορρίπτει τα παραδείγματα των εξειδικευμένων περιπτώσεων γνώσης; Ο Ludwig Wittgenstein στο «Μπλε Βιβλίο» αντιτίθεται έντονα σε αυτή τη συγκεκριμένη σωκρατική αρχή (όπως εφαρμόζεται στον Θεαίτητο), δηλαδή στην έρευνα για το τι είναι ένας όρος γενικά (σε αυτή την περίπτωση «γνώση»). Ο Wittgenstein έχει τη γνώμη ότι είναι λάθος να σκεπτόμαστε ότι υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως η ουσία (essence) της γνώσης, π.χ. ένα σύνολο από ευδιάκριτα γενικά χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να αποτελέσουν μια κοινή ομάδα, η οποία στη συνέχεια να αποτελέσει ένδειξη των αναγκαίων και επαρκών κριτηρίων για τη διατύπωση

ενός ορισμού της γνώσης (Wittgenstein, 1958: 26-27). Διατίθεται ότι κάθε φορά που επιχειρούμε να αποκτήσουμε σαφήνεια για το νόημα (meaning) ενός γενικού όρου, είναι φιλοσοφικά μη-παραγωγικό να αναζητούμε το κοινό στοιχείο που απαντάται σε όλες τις εφαρμογές του όρου. Ο Wittgenstein έχει την αίσθηση ότι αυτό το είδος προσέγγισης παραπλάνησε τους φιλοσόφους, υπό την έννοια ότι τους απέτρεψε από τη μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων, η οποία θα μπορούσε να συμβάλει στην κατανόηση της χρήσης του γενικού όρου.

Ο Wittgenstein πιθανόν έχει δίκιο όταν υποστηρίζει ότι η σωκρατική έρευνα για τον ορισμό της γνώσης πρέπει αναγκαστικά να υποστηρίζεται από κατάλληλα παραδείγματα. Από την άλλη πλευρά, υπέρ της πλατωνικής θέσης, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ερευνητική του μέθοδος στον *Θεαίτητο* ήταν χαρακτηριστική. Ο Πλάτων εφάρμοσε τη διαλεκτική μέθοδο, σύμφωνα με την οποία ο σκοπός του φιλοσοφείν έγκειται στο γεγονός ότι οι απαντήσεις στα φιλοσοφικά ερωτήματα πρέπει να προκύπτουν από επιχειρηματολογία που προχωρά βήμα προς βήμα. Τα παραδείγματα, όπως χρησιμοποιούνται στον *Θεαίτητο*, έχουν μια μοναδική λειτουργία και χρησιμοποιούνται με ένα συγκεκριμένο τρόπο στο πλαίσιο της συναφούς μεθόδου. Υπέρ της πλατωνικής άποψης, μπορεί να ειπωθεί επιπλέον ότι πράγματι χρησιμοποιούσε παραδείγματα, μολονότι προορίζονταν να συμφωνήσουν με το υπόδειγμα του φιλοσοφείν το οποίο υποστήριζε. Μια ομάδα παραδειγμάτων προέρχονται από τα μαθηματικά, λ.χ. η πρωταγόρεια έκθεση των στοιχειωδών αρχών της γεωμετρίας και το αριθμητικό άθροισμα $2+2=4$. Η άλλη ομάδα παραδειγμάτων προέρχεται από κοινές τεχνικές δεξιότητες, όπως η διακυβέρνηση ενός πλοίου, η τέχνη του

υποδηματοποιού και του τέκτονος. Αντιπαραδείγματα επίσης χρησιμοποιούνται: για παράδειγμα στο 164 ο ισχυρισμός ότι η γνώση δεν είναι τίποτα άλλο από αίσθηση ανασκευάζεται ως εξής: Μπορεί να ακούω (προσλαμβάνω αισθητηριακά) τι λένε οι βάρβαροι ο ένας στον άλλο χωρίς να καταλαβαίνω (γνωρίζω) τι λένε. Εάν, για παράδειγμα, κοιτάξω την κλεψύδρα, τότε γνωρίζω ότι η ώρα είναι 10.00, και το γνωρίζω αυτό ακόμα κι αν κλείσω τα μάτια μου και δεν βλέπω πλέον την κλεψύδρα.

Χάρην του επιχειρήματος ο Σωκράτης αναλαμβάνει να εξετάσει τη γενικά αποδεκτή άποψη (τη θέση του κοινού νου), ότι δηλαδή γνώση αποκτάται από τον εξωτερικό κόσμο μέσω των αισθήσεων, το οποίο θα σήμαινε ότι «η γνώση είναι αίσθηση» είναι η πλέον αποδεκτή θεωρία. Σύμφωνα με την παραδοσιακή άποψη, η γνώση μέσω της αίσθησης εμφανίζεται ως το πιο βασικό είδος γνωστικής διαδικασίας (cognition) και επομένως το πλέον κατάλληλο αφετηριακό σημείο. Στη συνέχεια ο Σωκράτης εξετάζει τη θεωρία του Πρωταγόρα «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος». Αυτό σημαίνει ότι, εάν κάτι γίνεται αισθητό ως ψυχρό σε ένα άτομο A, τότε είναι ψυχρό για αυτό το άτομο, αλλά εάν το ίδιο αντικείμενο γίνεται αισθητό ως θερμό σε ένα άτομο B, αυτό είναι θερμό για εκείνο το άτομο. Αυτό το παράδειγμα δείχνει ότι μια κατάσταση υπάρχει για ένα άτομο όπως την αντιλαμβάνεται αισθητηριακά. Με άλλα λόγια, εάν κάτι εμφανίζεται ως X για ένα άτομο A, σημαίνει ότι το άτομο αυτό αντιλαμβάνεται αισθητηριακά το αντικείμενο ως X. Η γνώση επομένως εξαρτάται από το σε τι συμφωνούν τα άτομα, τι είναι διατεθειμένα να δεχτούν. Κάτι μπορεί να φαίνεται έτσι σε ένα άτομο A, και διαφορετικά σε ένα άτομο B. Φαίνεται να υπάρχει κάποια αντίφαση εδώ, αλλά στην πρά-

ξη τέτοιες συναλλαγές σχετικά με το τι είναι γνώση, όντως λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στα άτομα.

Ο Πλάτων συνδυάζει το ηρακλείτειο δόγμα με την πρωταγόρεια θεωρία. Ο Ηράκλειτος υποστήριζε ότι σε κάθε δεδομένη στιγμή, το καθετί υπόκειται σε κατάσταση μεταβολής, σε μια διαδικασία του γίνεσθαι. Και στην άποψη του Πρωταγόρα τη βάση αποτελεί η ίδια θεωρία μεταβολής (ροής) που ονομάζεται «το μυστικό δόγμα». Ο Πλάτων αποδέχεται αυτή τη θεωρία ως σημείο εκκίνησης της συζήτησης, αλλά στη συνέχεια επιχειρεί να την προσαρμόσει στη δική του θεωρία για την αίσθηση. Αφού πρώτα προτείνει αυτή τη θεωρία για την κίνηση ή τη μεταβολή προχωρεί στο επόμενο βήμα, στο οποίο τροποποιεί τον πρωταγόρειο ισχυρισμό ότι ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων (και ό,τι αυτό συνεπάγεται) ως εξής: ο Πλάτων υποστηρίζει ότι η αίσθηση δεν μας παρέχει «αυτό που είναι» (σύμφωνα με τη θεωρία του Πρωταγόρα), αλλά ότι η αίσθηση είναι αυτό που είναι στη διαδικασία του γίνεσθαι. Στο 153e5-154a2, ο Πλάτων διατυπώνει τη θεμελιώδη ιδέα ότι οι αισθήσεις είναι ενεργές στη διαδικασία της αισθητηριακής αντίληψης και ότι υπάρχει αλληλεπίδραση ανάμεσα στις αισθήσεις και το αντικείμενο «και ὁ δὴ φαμεν χρῶμα οὔτε τὸ προσβάλλον οὔτε τὸ προσβαλλόμενον ἔσται, ἀλλὰ μεταξύ τι ἑκάστω ἴδιον γεγονός» (154a). Η πρόθεση είναι φανερή: οι αισθητές ποιότητες είναι το κοινό παράγωγο των αισθήσεων και των φυσικών αντικειμένων. Αυτό σημαίνει ότι η σύμπτωση των αισθήσεων του ατόμου με το αντικείμενο παράγει τις αισθητές ποιότητες, οι οποίες είναι, υπό μία έννοια, ιδιωτικές για το άτομο που τις αποκτά. Δεν θα ήταν δυνατόν, για παράδειγμα, για ένα άτομο Α και για ένα άτομο Β να δουν ακριβώς το ίδιο πράγμα, όταν στρέφουν το βλέμμα τους προς το ίδιο αντι-

κείμενο. Από αυτή την άποψη προκύπτουν πολλά προβλήματα, άλλα σημαντικά και άλλα λιγότερο σημαντικά. Υπάρχουν, για παράδειγμα, σχολιαστές που ισχυρίζονται ότι αυτή η θεωρία είναι μια θεωρία αισθητηριακών δεδομένων (sense-data).

Κατά τη γνώμη μου, θα ήταν λάθος να χαρακτηρίσουμε τα επιχειρήματα που έχουν χρησιμοποιηθεί μέχρι αυτό το σημείο της συζήτησης ως θεωρία αισθητηριακών δεδομένων (sense-data), αλλά είναι επίσης σαφές ότι η θεωρία της μεταβολής (ροής) δεν προσφέρει μιαν αποδεκτή εξήγηση αναφορικά με τη φύση και το καθεστώς των υλικών αντικειμένων και το ρόλο που διαδραματίζουν στην αισθητηριακή μας αντίληψη. Ο Πλάτων θέλει σε τελική ανάλυση να ανασκευάσει τον ισχυρισμό ότι η αίσθηση είναι γνώση, με το σκεπτικό ότι τα αντικείμενα της γνώσης μας δεν έχουν πραγματική ύπαρξη, ότι ακόμη «γίνονται», μεταβάλλονται συχνά και επομένως δεν μπορούν να γνωσθούν. Σ' αυτό το στάδιο, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η δομή του *Θεαίπητου* είναι πολύ περίπλοκη: τα πράγματα δεν γίνονται ευκολότερα με τα αντιπαραδείγματα που χρησιμοποιούνται σποραδικά από τον Σωκράτη υπέρ του Πρωταγόρα. Στην περισσότερο λεπτομερειακή έρευνα μετά τον ισχυρισμό ότι η αίσθηση είναι γνώση, δεν θα ακολουθήσω την εξέλιξη του κειμένου, αλλά για λόγους σαφήνειας, θα συζητήσω τα τρία περισσότερο σημαντικά θέματα αυτού του τμήματος: πρώτον, την εγκυρότητα του ισχυρισμού ότι η γνώση είναι αίσθηση (που βασίζεται στην πρωταγόρεια παραδοχή ότι ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων): δεύτερον, τη θεωρία της μεταβολής (ροής): τρίτον, την τροποποιημένη πρωταγόρεια θεωρία, ή όπως είναι γνωστή, την αντίθεση ανάμεσα στη Φιλοσοφία και τη Ρητορική.

2. «Πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος»

Παρακάτω συζητούνται έξι επιχειρήματα ενάντια στην πρωταγόρεια θεωρία ότι ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων.

α) Στο 165b-c προβάλλεται το επιχείρημα ότι είναι αντιφατικό κάποιος να μπορεί να γνωρίζει κάτι και να μην το γνωρίζει την ίδια στιγμή. Η ουσία του επιχειρήματος είναι ότι, εάν η αίσθηση είναι γνώση, τότε, όταν κάποιος βλέπει κάτι με το ένα μάτι και όχι με το άλλο μάτι (για παράδειγμα, κλείνοντας το ένα μάτι με το χέρι του), πρέπει να το γνωρίζει και να μην το γνωρίζει την ίδια στιγμή. Επομένως, σε αυτό το πλαίσιο, βλέπεις και επίσης δεν βλέπεις. Και αυτό αντιφάσκει με την αρχική παραδοχή του Θεαίτητου ότι η αίσθηση είναι αλληλεπίδραση ανάμεσα στις αισθήσεις και στο εξωτερικό αντικείμενο.

β) Στο 163c-164, ένα μη αποδεκτό επιχείρημα προτείνεται για τη μνήμη. Υποτίθεται ότι η μνήμη δεν λαμβάνεται υπόψη σε μια θεωρία για την αίσθηση. Ο Σωκράτης απορρίπτει αυτή τη θεωρία υποστηρίζοντας ότι, εάν είναι δυνατόν να ανακαλέσουμε στη μνήμη ή να θυμηθούμε κάτι, τότε το γνωρίζουμε. Ακόμη, μπορούμε να θυμόμαστε κάτι χωρίς να το βλέπουμε (εκείνη τη στιγμή). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, κάτι που δεν μπορούμε να το δούμε, δεν μπορούμε και να το θυμηθούμε. Αυτό έρχεται καθαρά σε σύγκρουση με τις δύο παραδοχές σχετικά με τη μνήμη. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι ο Πλάτων δεν συνδέει με άμεσο τρόπο μνήμη, αίσθηση και γνώση και επίσης δεν επιχειρεί να δείξει πως αυτά σχετίζονται.

γ) Μια παραλλαγή της πρωταγόρειας θεωρίας εκτίθεται στο 171a-172b· θέτει έμφαση στην προκειμένη με την οποία

όλοι συμφωνούν, συμπεριλαμβανομένου και του Πρωταγόρα, ότι, δηλαδή, ένα πρόσωπο μπορεί να είναι πιο σοφό από ένα άλλο. Εάν γίνει δεκτό ότι ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων, προκύπτει ότι εάν ο Α είναι σοφός για το άτομο Β, είναι σοφός σύμφωνα με αυτόν. Εάν ο άνθρωπος είναι το μέτρο της δικής του σοφίας, όλοι οι άνθρωποι μπορούν να θεωρούνται σοφοί και επομένως κανείς δεν είναι αμαθής. Αυτή η δήλωση βρίσκεται ολοφάνερα σε σύγκρουση με την παραδοχή ότι η κρίση ενός σοφού ανθρώπου είναι ανώτερη. Αυτή η θέση εμφανίζεται πάλι στο 172b-177 και θα συζητηθεί σε λίγο.

δ) Το επιχείρημα που ακολουθεί έχει στόχο να υποδείξει ότι η αίσθηση δεν μπορεί να εξηγήσει τη μελλοντική γνώση. Στο 178, μας δίνεται το παράδειγμα ενός μη ειδικού που πιστεύει ότι θα αρρωστήσει με πυρετό, ενώ την ίδια στιγμή ο γιατρός είναι της γνώμης ότι δεν πρόκειται να ανεβάσει πυρετό. Η θέση που υποστηρίζεται είναι ότι κατά κανόνα συμβουλευόμαστε έναν ειδικό όταν θέλουμε μιαν ακριβή πρόβλεψη (σε αυτή την περίπτωση ένα γιατρό). Κατά τον ίδιο τρόπο, ο αμπελουργός μπορεί να απαντήσει στην ερώτηση που αφορά στη μελλοντική γλυκύτητα ή την ξηρότητα του συγκεκριμένου κρασιού. Σε κάθε πεδίο υπάρχει ένας ειδικός, λ.χ. ο μουσικός, ο προπονητής, ο αρχιμάγειρος και ο δικαστής. Ο Πρωταγόρας ο ίδιος πίστευε ότι ήταν καλύτερος κριτής από οποιονδήποτε άλλον.

ε) Στο 170a-171c αποδεικνύεται ότι το επιχείρημα του Πρωταγόρα αυτο-αναιρείται. Συνοψίζεται στο ότι, εάν ο Πρωταγόρας αποδέχεται πως ό,τι είναι αληθές για τον Α είναι αληθές (και έτσι παραδέχεται ότι η πεποίθηση των άλλων είναι αληθής), και πως, εάν οι άλλοι έχουν πεισθεί ότι η πεποίθηση του Πρωταγόρα είναι ψευδής, τότε ο Πρωταγό-

ρας πρέπει να παραδεχθεί ότι η πεποίθησή του είναι ψευδής. Αυτό το συμπέρασμα βασίζεται στην πρόταση ότι «όλοι οι άνθρωποι πιστεύουν ότι μερικές κρίσεις είναι ψευδείς». Η άποψη του Πρωταγόρα είναι ότι, εάν μια πρόταση είναι αληθής ή ψευδής, εξαρτάται από κάθε άτομο, λ.χ., «αληθές για τον Α» πρέπει να ισχύει για όλες τις περιπτώσεις του «αληθούς». Αυτό σημαίνει ότι, ενώ η κρίση του Πρωταγόρα μπορεί να είναι ψευδής για τον Πλάτωνα, παραμένει αληθής για τον Πρωταγόρα. Ως επόμενο βήμα μπορεί να συναχθεί ότι ο Πρωταγόρας δεν αποδίδει καθολική σημασία στο «αληθές»: το «αληθές» είναι «αληθές» για το άτομο που έχει την αίσθηση ότι είναι αληθές. Εάν έπρεπε να υποστηρίξουμε την άποψη του Πρωταγόρα, θα ήταν δύσκολο να εξηγήσουμε την κατανόηση και τη μη-κατανόηση στη συζήτηση.

στ) Στο 163b-c ασκείται η κριτική ότι είναι δυνατό να βλέπουμε γράμματα και να ακούμε «άγνωστες» λέξεις, δηλαδή να τις αντιλαμβανόμαστε αισθητηριακά χωρίς να γνωρίζουμε τι λέγεται. Αυτό σημαίνει ότι η αίσθηση δεν μπορεί να εξισωθεί με οποιοδήποτε νόημα του «γνωρίζειν». Παρομοίως δεν μπορούμε μέσω της αίσθησης να διακρίνουμε την ιδέα της αγαθότητας, την ισότητα ή τους αριθμούς. Στο τμήμα 184b-186e συγκροτείται ένα παρόμοιο επιχείρημα για το ότι η γνώση δεν μπορεί να είναι αίσθηση.

Σε αυτό το στάδιο (184d), ο Πλάτων διατυπώνει την υπόθεση ότι ο νους παίζει σημαντικό ρόλο στις αισθήσεις μας: «ΣΩ. Δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλὰ τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν ἰδέαν, εἴτε ψυχὴν εἴτε ὅτι δεῖ καλεῖν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἧ̄ διὰ τούτων οἶον ὀργάνων αἰσθανόμεθα ὅσα αἰσθητά».

Ο Πλάτων προσπαθεί να υποστηρίξει σθεναρά την υπόθεση ότι υπάρχουν κάποια αντικείμενα γνώσης που δεν μπορούν να συλληφθούν από τις αισθήσεις, αλλά ότι συλλαμβάνονται από το νου (mind). Είναι ο νους (ψυχή), ο οποίος είναι ένα πράγμα, που κατά κάποιο τρόπο «επισκοπεί» τις πληροφορίες που αποκομίζουμε από την άσκηση διαφορετικών αισθήσεων (185). Η παραχώρηση του Θεαίτητου στο 185e «... αὐτὴ δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ τὰ κοινὰ μοι φαίνεται περὶ πάντων ἐπισκοπεῖν...» έχει θεμελιώδη σημασία για το επιχείρημα στο σύνολό του. Ο Πλάτων θέτει αξιωματικά ότι ο νους, ο οποίος λαμβάνει τη σημαίνουσα πληροφορία από τις αισθήσεις, την αναστοχάζεται και διατυπώνει κρίσεις σχετικά με αυτή. Ακολουθεί ένα επιπλέον σημαντικό σημείο, ότι δηλαδή ο νους δεν είναι ικανός μόνο να προσλαμβάνει πληροφορίες από τις αισθήσεις, αλλά είναι επίσης ικανός να αναστοχάζεται πάνω σε αυτό που είναι γενικό αναφορικά με όλα τα αντικείμενα με τα οποία έρχονται σε επαφή οι αισθήσεις. Επομένως, ο νους μπορεί να αναστοχάζεται και να διατυπώνει κρίσεις χωρίς τη διαμεσολάβηση ενός σωματικού οργάνου. Η γνώση χρειάζεται σκέψη. Ο Πλάτων είναι ικανοποιημένος με αυτό, επειδή περαιτέρω επιχειρηματολογία θα είχε ως αποτέλεσμα μια συζήτηση για τις Ιδέες ως αληθινά αντικείμενα της γνώσης.

Υπάρχει ένα ενδιαφέρον πείραμα που μπορεί να γίνει σε αυτό το στάδιο επιστρέφοντας στην πρωταγόρεια διατύπωση «ὅ,τι μου φαίνεται εἶναι γιὰ μένα ἢ σε μένα» και στην πλατωνική διατύπωση «ὅ,τι συλλαμβάνω με τις αισθήσεις γίνεται γιὰ μένα ἢ σε μένα» σε συνδυασμό με την ηρακλείτεια άποψη ότι τίποτα δεν είναι ποτέ, αλλά υπόκειται πάντοτε στη διαδικασία του γίγνεσθαι. Η εφαρμογή αυτής της διατύπωσης στην έννοια του νου θα μας έδινε την ακόλουθη

μορφή επιχειρήματος: «Ό,τι ονομάζουμε νου δεν πρέπει να το θεωρούμε ως κάτι ευδιάκριτο, ούτε κάτι έξω από το νου μας, και όχι κάτι μέσα στο νου μας, ούτε μπορούμε να το τοποθετήσουμε σε κάποια θέση, γιατί τότε, αναμφισβήτητα θα ήταν σε αυτή τη θέση, και δε θα γεννιόταν στο γίγνεσθαι». Εάν εφαρμόσουμε αυτό το επιχείρημα στο νου, τότε μάλλον φαίνεται να φτάνουμε στο εξής συμπέρασμα: Εάν τίποτα δεν είναι, και πάντοτε γίνεται, τότε ο νους είναι επίσης κάτι που γίνεται, και που ποτέ δεν είναι. Εάν, στην επιχειρηματολογία μας, ο νους γίνει αντικείμενο της αίσθησης, θα ισχύει το εξής: Το συμπέρασμα εκείνου που αισθάνεται, συνεπάγεται μια διαφορά αίσθησης, και επομένως και αισθητού. Κάθε υποκείμενο αισθητηριακής αντίληψης θα είχε σύμφωνα με το επιχείρημα αυτό μια διαφορετική αίσθηση του «νου».

Πρέπει ήδη να έχει γίνει φανερό ότι η προσέγγιση του Πλάτωνα στο πρόβλημα της γνώσης είναι μια εννοιολογική προσέγγιση. Ακούμε με τ' αυτιά μας και βλέπουμε με τα μάτια μας· υπάρχει ένας ενοποιητικός νους μέσω του οποίου αντιλαμβανόμαστε τ' αντικείμενα με τη βοήθεια των αισθήσεων. Οι αισθήσεις δρουν ως όργανα μέσω των οποίων αντιλαμβάνεται ο νους. Είναι ο νους αυτός ο οποίος «φτάνει» στα αντικείμενα. Υπάρχουν επομένως δύο είδη πραγμάτων: από τη μια, τα αντικείμενα με τα οποία έρχονται σε επαφή οι αισθήσεις, και από την άλλη, τα πράγματα με τα οποία ασχολείται ο νους χωρίς τη διαμεσολάβηση των αισθήσεων. Δείχνεται πώς ο νους συνδέεται με την πραγματικότητα: το επιχείρημα αυτό αποσκοπεί να ανατρέψει την υπόθεση ότι η γνώση είναι αίσθηση. Για να προχωρήσουμε πέρα από τις εντυπώσεις που προσλαμβάνουμε μέσω των αισθήσεων και για να διατυπώσουμε κρίσεις γι' αυτές τις

εντυπώσεις απαιτείται η ανεξάρτητη ενέργεια του νου. Η αισθητικότητα (sensuousness) από μόνη της δεν παράγει γνώση. Ο Πλάτων δηλώνει ότι η γνώση συνεπάγεται σκέψη (και η σκέψη μπορεί να είναι αληθής ή ψευδής), και αυτό είναι ένα εννοιολογικό ζήτημα.

3. Η θεωρία της μεταβολής

Στο 152e, εισάγεται η θεωρία της μεταβολής (ροής): «...ἔστι μὲν γὰρ οὐδέποτ' οὐδέν, ἀεὶ δὲ γίγνεται». Ο Πλάτων χρειάζεται αυτή την άποψη για τη θεωρία του για την αντίληψη και την προσαρμόζει στα δικά του μέσα. Η θεωρία της μεταβολής συνεπάγεται αρκετά πράγματα.

Ας λάβουμε υπόψη τα ακόλουθα σημαντικά σημεία:

– Με μια πρώτη ματιά φαίνεται ότι η δήλωση (statement) συνεπάγεται μια ριζική ρευστότητα, π.χ., το καθετί μεταβάλλεται συνεχώς, τίποτα δεν είναι σταθερό ή μόνιμο (σύγκρινε τη θεωρία ρευστότητας που συζητείται στο 179d-184b).

– Οι μεταβολές που λαμβάνουν χώρα έχουν ποιοτικό χαρακτήρα. Δεν μπορεί να ειπωθεί ποτέ ότι «το χ είναι π», αλλά θα ήταν σωστό να ειπωθεί ότι «το χ προσπαθεί να γίνει π».

– Η δήλωση έχει μια διάσταση υποκειμενισμού και σχετικότητας. Ο σχετικός χαρακτήρας των προτάσεων (propositions) ή των κατηγορημάτων τους (attributes) βρίσκεται πάντοτε σε διαδικασία μεταβολής. Κάθε άτομο θα έχει τις δικές του εντυπώσεις από τον κόσμο. Ας πάρουμε το παράδειγμα της λευκότητας: η λευκότητα, ή, για αυτό το ζήτημα, κάθε ποιότητα, δεν μπορεί να γνωσθεί παρά μόνο την ακρι-

βή χρονική στιγμή στην οποία γίνεται αισθητή από τον συγκεκριμένο παρατηρητή, και στη συγκεκριμένη αυτή στιγμή βρίσκεται επίσης σε διαδικασία μεταβολής.

Εγείρονται τώρα αρκετά σοβαρά ερωτήματα: Είναι δυνατόν να φτάσουμε σε τελικές καταστάσεις (end states); Πώς μπορεί κάποιος να περιγράψει το «γίνεσθαι» ή «αυτό το οποίο γίνεται»; Τι συνεπάγεται η ιδέα της συνέχειας; Τι εξήγηση μπορεί να δοθεί για τη φυσική και χωρική κίνηση; Πίστευε όντως ο Πλάτων ότι ο κόσμος βρισκόταν σε κατάσταση μεταβολής και γι' αυτό συμπέρανε ότι η γνώση είναι αδύνατη; Εάν ο Πλάτων υποστήριζε αυτή τη δήλωση, σήμαινε αυτό ότι η γνώση οντοτήτων όπως οι πλατωνικές Ιδέες θα βρισκόνταν επίσης σε μια συνεχή κατάσταση μεταβολής; (Για τις ανάγκες αυτού του κειμένου οι Ιδέες μπορούν να οριστούν ως γενικές ιδέες ή όροι· είναι αμετάβλητες, άχρονες, συλλαμβάνονται από το νου και μπορούν να οριστούν με ακρίβεια. Οι Ιδέες είναι αναμφισβήτητα, ανεξάρτητα ρυθμισμένα πράγματα ή αντικείμενα).

Έχουν δοθεί ποικίλες απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, και η γραμμή σκέψης που ακολουθήθηκε εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το πώς ερμηνεύτηκε ο Πλάτων. Θα αποφύγω αυτά τα ξεστρατίσματα και έτσι θα επιστρέψω στο κεντρικό επιχείρημα.

Μπορεί με ασφάλεια να υποστηριχτεί ότι σε κανένα στάδιο ο Πλάτων δεν διατείνεται ότι δεν έχει πραγματική ύπαρξη ο αισθητηριακός κόσμος ή ο κόσμος των πραγμάτων. Υπάρχουν αμετάβλητες Ιδέες και αυτό το γεγονός καθιστά δυνατή την εξ ορισμού γνώση. Αναντίρρητα ο Πλάτων αποδίδει ύπαρξη στα αντικείμενα που παρατηρούμε και στα αντικείμενα της σκέψης (συλλογισμός), μολοντί τα τελευταία έχουν διαφορετικό τρόπο ύπαρξης. Δεν θα ερευνήσω

περαιτέρω αυτό το πρόβλημα προς το παρόν.

Στο 185a, ο Πλάτων αποδίδει ύπαρξη στη φωνή και στο χρώμα και παρόμοια στο 186b λέγεται ότι η αίσθηση του μαλακού και του σκληρού πραγματώνεται μέσω της αφής. Θεωρείται σημαντικό ότι αυτό που έχουν κοινό αυτά τα πράγματα συλλαμβάνεται από το νου αφού πρώτα σταθμίσει το ένα σε σχέση με το άλλο (186b): «ἐν μὲν ἄρα τοῖς παθήμασιν οὐκ ἔνι ἐπιστήμη, ἐν δὲ τῷ περὶ ἐκείνων συλλογισμῶ» (186d).

Αποκτούμε γνώση με τη σκέψη, με τον αναστοχασμό. Οι θόρυβοι, τα χρώματα, το σκληρό και το μαλακό μπορούν να γίνουν αισθητά και αυτές οι ποιότητες υπάρχουν, αλλά η γνώση μας, η ικανότητα να διακρίνουμε, και η κατανόηση αυτών δεν πραγματοποιείται στις αισθήσεις αλλά μέσω του νου. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι αισθήσεις δραματίζουν αποφασιστικό ρόλο στην αισθητηριακή αντίληψη, αλλά η ίδια η αισθητηριακή αντίληψη δεν είναι γνώση και δεν μπορεί να εξισώνεται με τη γνώση. Ο ορισμός ότι η γνώση είναι αίσθηση είναι απρόσφορος.

4. Η αντίθεση ανάμεσα στη Φιλοσοφία και τη Ρητορική

Η παρέμβαση στο 172b-177c φαίνεται να είναι μόνο αόριστα συνδεδεμένη με τα προηγούμενα επιχειρήματα. Όμως, μια προσεκτικότερη έρευνα δείχνει ότι αυτό το τμήμα του κειμένου δεν είναι άσχετο με τον κύριο διάλογο στον *Θεαίτητο*. Ο Πλάτων επιχειρεί να δείξει ότι η θεωρία, σύμφωνα με την οποία ό,τι ο καθένας θεωρεί ως δίκαιο αυτό είναι δίκαιο για αυτόν, δεν είναι αδιάσειστη. Το τμήμα του κειμέ-

νου που τιτλοφορείται «παρέκβαση» πρέπει να θεωρηθεί ως μια προσωρινή παρέκβαση, η οποία με έναν έμμεσο τρόπο αναφέρεται σε κάποια άλλα έργα του Πλάτωνα, και ιδιαίτερα στην *Πολιτεία*. Οι περισσότεροι σχολιαστές συμφωνούν ότι η παρέκβαση αναμφισβήτητα αναφέρεται στην πλατωνική θεωρία των Ιδεών. Υπάρχουν ενδείξεις για τις Ιδέες, αλλά πάντα με έναν έμμεσο τρόπο, όπως για παράδειγμα στο 174a: «τῶν ὄντων».

Η ουσία της παρέκβασης έγκειται στην αντίθεση ανάμεσα στον αληθινό φιλόσοφο και το ρήτορα ή το φιλόδικο, δείχνοντας έτσι ότι ο αληθινός φιλόσοφος απασχολείται με την έρευνα για την αληθινή δικαιοσύνη (fairness), π.χ. την Ιδέα ή το Είδος της δικαιοσύνης, ενώ ο στενόμευαλος ρήτορας επηρεάζεται από την μικρότητα, από την ανεντιμότητα και τις αλλαγές διαθέσεων της κοινής γνώμης.

Στο 175b ο φιλόδικος περιγράφεται ως ο περίγελως των ανθρώπων επειδή δείχνει ανόητος και επειδή εμφανίζεται να έχει άγνοια για εκείνο που βρίσκεται ακριβώς μπροστά του. Υπό μία έννοια αυτό αναφέρεται στο ρήτορα στην ιστορία του Θαλή (174): ενώ εκείνος ασκούσε το ενδιαφέρον του για την αστρονομία και ήταν απασχολημένος με το να παρατηρεί τα άστρα, έπεσε σε ένα πηγάδι. Ένα κορίτσι από τη Θράκη τον περιγέλασε επειδή ο Θαλής ερευνούσε με τόσο ζήλο για να μάθει περισσότερα για τον ουρανό, ώστε δεν πρόσεξε καθόλου τι βρισκόταν ακριβώς μπροστά του. Ο ρήτορας επομένως παρουσιάζεται ως κάποιος που πρέπει να υψωθεί στο επίπεδο εκείνο που στοχάζεται κανείς για το δίκαιο και το άδικο. Αυτό κάνει κάποιον να σκεφτεί την εικόνα του κατοίκου του σπηλαίου ο οποίος πρέπει να αναχθεί στο φως (*Πολιτεία*, 515e-516a). Αυτή η πασίγνωστη και φανταστική παρομοίωση περιγράφει ένα σπήλαιο που έχει ένα

άνοιγμα στο φως της ημέρας και ανθρώπους μέσα του, οι οποίοι είναι εκεί φυλακισμένοι ήδη από μικρά παιδιά. Δεν μπορούν να στρέψουν τα κεφάλια τους, αλλά μόνο να κοιτάνε μπροστά, στο σκοτάδι. Από πίσω τους υπάρχει μια φωτιά και έτσι το μόνο που μπορούν να δουν είναι σκιές στο τοίχωμα της σπηλιάς. Αυτοί οι άνθρωποι είναι αλυσοδεμένοι σε μια παραπλανητική οντολογία και γνωσιολογία, ενώ συντηρούν την παράλογη πεποίθηση ότι αυτό που βλέπουν απέναντι στο τοίχωμα του σπηλαίου είναι αυθεντικό. Πιστεύουν, επίσης, ότι αυτό που γνωρίζουν αποτελεί γνώση. Έτσι, ό,τι βλέπουν και ακούν (στις σκιώδεις εικόνες στα τοίχωμα αποδίδουν ακόμη και ήχους) τα εκλαμβάνουν ως πράγματα που έχουν πραγματική ύπαρξη. Ο Πλάτων ρωτά: τι θα συνέβαινε εάν αυτοί οι άνθρωποι απελευθερώνονταν και μπορούσαν να γυρίσουν προς το άνοιγμα του σπηλαίου ώστε να έλθουν σε επαφή με τα πραγματικά αντικείμενα και την πλήρη δύναμη του φωτός; Φυσικά, ένα πρόσωπο, που θα συρθεί μέχρι τη βραχώδη πλαγιά προς την κορυφή, θα καταβληθεί από το έντονο φως του ήλιου. Ανάμεσα στους σχολιαστές οι γνώμες για την ερμηνεία της αλληγορίας του σπηλαίου διαφέρουν. Χωρίς να πάρουμε θέση στη διαμάχη μπορούμε με ασφάλεια να πούμε ότι, ενώ οι δεσμώτες αρχικά απέδιδαν ύπαρξη στα συγκεκριμένα αντικείμενα που αντιλαμβάνονταν, στη συνέχεια ανακάλυψαν τα «πραγματικά» πράγματα και άρχισαν να παρατηρούν με ποιο τρόπο το καθένα συνδέεται με τα υπόλοιπα, την τάξη και την ιεραρχία που τα διακρίνει. Σε αυτό το στάδιο συνειδητοποίησαν ότι η εξήγηση αυτών των ζητημάτων βρίσκεται αλλού, σε μια τάξη Ενότητας ή Αρχής. Από αυτή την πηγή γεννώνται τα ατομικά πράγματα. Ο Πλάτων εξαντλεί την αναλογία όταν περιγράφει την επιστροφή του δεσμώτη στο

σπήλαιο. Ο δεσμώτης, σε κατάσταση σύγχυσης από τις εντυπώσεις του εξωτερικού κόσμου, συντρίβεται τώρα από τις ασημαντότητες, το σκιώδη κόσμο, τη μεταλλαγή του Πραγματικού.

Η απάντηση που δίνεται με τη μορφή της παρέκβασης είναι ότι ο φιλόσοφος είναι ο πραγματικά ελεύθερος, εκείνος που κινείται στον «κόσμο του ηλιόφωτος», που υψώνεται πάνω από τη μετριότητα που τον περιβάλλει. Ο φιλόσοφος και όχι ο ρήτορας είναι ο ειδικός όταν εγείρονται θέματα αρχής. Ο φιλόσοφος είναι σε θέση να αναστοχάζεται και να διδάσκει, για παράδειγμα, τη Δικαιοσύνη και την Αδικία, το Αγαθό και το Κακό, το Ωραίο και το Άσχημο.

Στο πρώτο επιχείρημα του Θεαιτήτου, ο Πλάτων έκανε μια προσπάθεια να δείξει ότι η γνώση, με τη γενική σημασία του όρου, δεν είναι αίσθηση, και η αίσθηση είναι σίγουρα κάτι περισσότερο από απλή αισθητικότητα. Η γνώση πρέπει να ιδωθεί μέσα σε ένα ευρύτερο εννοιολογικό πλαίσιο, π.χ. μέσα στο πλαίσιο της σκέψης μας, των πράξεων, των ανημιγήσεων, κ.ο.κ. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η ανεξάρτητη ενέργεια του νου έχει μεγάλη σημασία. Στο 185e ο Πλάτων δηλώνει ότι ο νους έχει τη δυνατότητα να εξετάζει αυτό που είναι γενικό σε καθετί. Αυτό σημαίνει ότι ο νους διαθέτει την ικανότητα να επιλέγει κάποια πράγματα και να τα συγκρίνει με άλλα. Αυτή η δραστηριότητα της σύγκρισης και της κρίσης είναι μια τυπική ανθρώπινη δραστηριότητα (σε αντίθεση, π.χ., με τα ζώα) που «μόγισ και έν χρόνῳ διὰ πολλῶν πραγμάτων καὶ παιδείας παραγίγνεται» (186c). Η ικανότητα του σκέπτεσθαι, της επιλογής ορισμένων αντικειμένων ή χαρακτηριστικών, της σύγκρισης, της κρίσης, είναι όλα εγγενή στη σκέψη. Είναι αυτή η μοναδική ικανότητα ή το χαρακτηριστικό του ανθρώπου που δίνει τη δυνατότητα

να διακρίνουμε ανάμεσα σε θερμό και ψυχρό, αγαθό και κακό. Η ικανότητα του ανθρώπου να σκέφτεται, η ικανότητα να συλλογίζεται, είναι το ενδιαίτημα της γνώσης του. Στο 186d ο Σωκράτης λέει ότι η γνώση δεν βρίσκεται στις εμπειρίες μας αλλά στις συζητήσεις μας.

Βιβλιογραφία

- Burnyeat, M.F. 1977. «Examples in epistemology: Socrates, Theaetetus and G.E. Moore.» *Philosophy*, τόμ. 52, σ. 381-398.
- Cornford, F.M. 1935. *Plato's Theory of Knowledge*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Crombie, I.M. 1963. *Plato's Doctrines*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Dancy, R.M. 1987. «Theaetetus' First Baby: *Theaetetus* 151e-160e.» *Philosophical Topics*, τόμ. XV, No 2. σσ. 61-108.
- Findlay, J.N. 1978. *Plato and Platonism*. New York: Times Books.
- Findlay, J.N. 1974. *Plato: The Written and Unwritten Doctrines*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Fine, G.J. 1979. «Knowledge and Logos in the *Theaetetus*.» *The Philosophical Review*, τόμ. LXXXVIII, σ. 366-397.
- Fowler, H.N. 1921. *Plato's Theaetetus*. (Κείμενο και μετάφραση). London: Heinemann.
- Gadamer, H. 1980. *Dialogue and Dialectic*. London: Yale U.P.
- Klein, J. 1977. *Plato's Trilogy*. Chicago: Chicago U.P.
- McDowell, J. 1973. *Plato, Theaetetus*. Oxford: Clarendon Press.
- Plato. 1955. *The Republic*. (Μετάφραση και εισαγωγή: H.D.P. Lee). Middlesex: Penguin Books.
- Perls, H. 1973. *Lexicon der Platonischen Begriffe*. Bern: Franke Verlag.
- Runciman, W.G. 1962. *Plato's Later Epistemology*. Cambridge: Cambridge U.P.
- Shiner, R.A. and King-Farlow, J. 1976. *New Essays on Plato and the Presocratics*. Ontario: Canadian ass. for publishing.

- Stockhammer, M. 1963. *Plato Dictionary*. New York: Philosophical library.
- Taylor, A.E. 1926. *Plato*. London: Methuen.
- White, N.P. 1976. *Plato on Knowledge and Reality*. Indianapolis: Hackett.
- Wittgenstein, L. 1958. *The Blue and Brown Books*. Oxford: Blackwell.

Μετάφραση Λάμπρου Σπηλιόπουλου,
υποψήφιου διδάκτορα Φιλοσοφίας
του ΦΚΣ του Πανεπιστημίου Κρήτης

* Σημείωση του μεταφραστή: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη λέξη νους (mind) και στις περιπτώσεις εκείνες όπου στο κείμενο του πλατωνικού διαλόγου απαντά η λέξη ψυχή. Όπου γίνεται εμφανής παραπομπή στο αρχαίο κείμενο επιλέξαμε τον τύπο ψυχή. Επίσης, μεταφράζουμε τον τύπο perception άλλοτε αισθητηριακή αντίληψη και άλλοτε αίσθηση. Το δεύτερο επιλέξαμε κυρίως στις περιπτώσεις όπου υπάρχει άμεση αναφορά στην αίσθησιν όπως απαντά στο αρχαίο πρωτότυπο. Γενικότερα, όπου κρίθηκε αναγκαίο, για την αποφυγή παρανοήσεων, παραθέτουμε τη λέξη του πρωτοτύπου μέσα σε παρένθεση. Επίσης, τα αποσπάσματα από τον *Θεαίτητο* παρατίθενται στην αρχαία ελληνική ενώ ο συγγραφέας του δοκιμίου χρησιμοποιεί τη μετάφραση του McDowell (1973).

David Evans

ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΣΙΑΚΟΤΗΤΑ

Πιστεύω ότι υπάρχει ένας χαρακτηριστικός τύπος επιχειρήματος στον Πλάτωνα, που έχει διαφύγει την προσοχή των ειδικών και των φιλοσόφων. Αυτός ο τύπος απαντά σε μερικά από τα επιφανέστερα χωρία της κλασικής πια επιχειρηματολογίας του και εμφανίζεται με λιγότερο ή περισσότερο εμφανείς μορφές. Πάνω απ' όλα, αυτά τα επιχειρήματα έχουν το ίδιο κοινό ελάττωμα. Και με τη βοήθεια αυτής της διάγνωσης θέλω να επιτύχω μία καλύτερη ενόραση για το πώς επιτελούν τη σαγηνευτική τους μαγεία, καθώς μας οδηγούν από αληθοφανείς προκειμένες σε τολμηρά και αλλόκοτα συμπεράσματα.

I

Για να πάρουμε μια πρώτη γεύση αυτού που θέλω να διερευνήσω, ας εξετάσουμε ένα σύντομο τμήμα του επιχειρήματος από τον *Μένωνα* (77b-e). Εδώ ο Σωκράτης υποστηρίζει μία προσφιλή του θέση -ότι ο καθένας επιθυμεί ό,τι είναι καλό και απορρίπτει ό,τι είναι κακό. Στην πορεία του επιχειρή-